

Magdalena Wasylewicz

Uniwersytet Rzeszowski

 <https://orcid.org/0000-0002-5180-3300>

Emocje w komunikacji młodzieży w dobie mediów elektronicznych

Twarz ludzka jest stworzona po to, aby odbijać światło gwiazd.

Owidiusz

Wprowadzenie

Komunikację niewerbalną możemy określić jako rodzaj „komunikacji realizowanej za pośrednictwem środków innych niż słowa”¹. Komunikacja niewerbalna pozwala każdemu człowiekowi na potwierdzenie bądź interpretowanie w odmienny sposób komunikatów, które rozmówca przekazuje za pomocą komunikacji werbalnej. Kontakty pomiędzy ludźmi czynią z człowieka istotę przystosowaną do życia w społeczeństwie. Dlatego tak ważne jest właściwe interpretowanie zachowań składających się także na mowę ciała. Istotną rolę w tym procesie pełni mimika twarzy. Twarz jest przede wszystkim pierwszym i głównym źródłem, z którego możemy dowiedzieć się, jaki nastrój ma nasz rozmówca. Za pomocą krótkich wyrazów mimicznych pojawiających się na twarzy rozmówca wyraża aktualnie przeżywane przez siebie emocje. Przykładem takich wyrazów może być marszczenie brwi, uśmiech, mrużenie oczu itp. Antropolog Albert Mehrabian, badacz zajmujący się komunikacją, stwierdza, iż zaledwie 7% komunikacji interpersonalnej to słowa przekazywane przez osobę mówiącą, 38% to brzmienie jej głosu, a 55% to zachowania niewerbalne². Mimi-

¹ M.L. Knapp, J.A. Hall: *Komunikacja niewerbalna w interakcjach międzyludzkich*. Wrocław: Astrum, 2000, s. 23.

² T. Olszowski: *Komunikacja werbalna i niewerbalna – jej charakterystyka oraz bariery komunikacyjne*. <http://www.edukacja.edux.pl/p-9211-komunikacja-verbalna-i-niewerbalna-jej.php> [15.05.2019].

ka twarzy bierze duży udział w procesie komunikacji. Jest najistotniejszym obszarem komunikowania aktualnego stanu emocjonalnego człowieka. Na twarzy odzwierciedlone są postawy, twarz dostarcza też informacji zwrotnych rozmówcy. W odruchach mimicznych angażuje się blisko 20 mięśni mimicznych. Twarz ludzka bierze również udział w hamowaniu oraz pobudzaniu reakcji w codziennych relacjach z innymi. Otwiera, a także zamyka kanały komunikacji, dopełnia i ubogaca reakcje zarówno werbalne, jak i niewerbalne bądź też zastępuje komunikaty werbalne³.

Współcześnie, za sprawą rozwoju technologii, komunikacja twarzą w twarz została zastąpiona komunikacją zapośredniczoną. Najczęściej ludzie komunikują się za pomocą Internetu czy telefonów komórkowych. W komunikacji internetowej często nie widzimy twarzy drugiej osoby, nie odbieramy tym samym sygnałów niewerbalnych. Młodzież bezbłędnie odnajduje się w świecie najnowszej technologii, ponieważ jej obecność traktuje jako coś oczywistego. Czy jednak potrafi prawidłowo odczytywać emocje z twarzy innych ludzi, skoro spędza w wirtualnej rzeczywistości nawet 20 godzin tygodniowo⁴? Artykuł jest próbą odpowiedzi na to pytanie.

Zarys rozwoju rozumienia emocji

We wszystkich kręgach kultury istnieją typy mimiki twarzy. Każdy człowiek w momencie narodzenia nabywa pewnych typowych ruchów mimicznych, czyli odpowiedzi mięśni twarzy na różne emocje wywołane w organizmie⁵.

„Wyraz twarzy jest po części skutkiem genetycznego dziedzictwa nadającego jej określony wygląd, ale także wypadkową ulotnych nastrojów stymulujących określone partie muskulatury twarzy oraz skutkiem utrwalonych grymasów, które utrzymują się przez wiele lat”⁶. Karol Darwin uważał, że ekspresje emocji są niczym drobne części ciała. Dowodził, że emocje, które człowiek okazuje, są pozostałościami po emocjach przodków. Udowadniał tym samym, że emocje

³ M.L. Knapp, J.A. Hall: *Komunikacja niewerbalna...*, s. 404–406.

⁴ K. Szafraniec, M. Boni: *Młodzi 2011*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2011, s. 257–258.

⁵ G. Rebel: *Mowa ciała: natural basic*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 2015, s. 43.

⁶ M.L. Knapp, J.A. Hall: *Komunikacja niewerbalna...*, s. 404.

są niejako naszymi łącznikami z przeszłością konkretnego gatunku, a także z indywidualną historią jednostki⁷.

Pierwsze emocje w życiu człowieka pojawiają się już w chwili nawiązania relacji pomiędzy niemowlęciem a rodzicem. Emocje niemowlęcia to głównie pozytywne reagowanie na matkę, a szczególnie na jej głos, zapach czy twarz. W okresie wczesnego dzieciństwa dziecko ma możliwość doświadczania coraz większej liczby różnorodnych emocji. Zanim dziecko ukończy 1. miesiąc życia, emocje, które wyraża, powodowane są przede wszystkim wszelkimi stanami wewnętrznymi. Mogą to być ból, pobudzenie czy fizyczny dyskomfort. W 2. miesiącu życia dziecko jest bardziej skłonne do uśmiechu czy kontaktu wzrokowego, oprócz tego pojawiają się takie emocje, jak złość czy smutek. Między 3. a 5. miesiącem życia dzieci potrafią rozróżniać smutek i złość u innych ludzi, a ośmiomiesięczne dziecko zdolne jest do poszukiwania emocji u innych ludzi w celu regulacji swojego zachowania. Jest to zjawisko społecznego porównywania. Natomiast między 1. a 2. rokiem życia dzieci interpretują stany emocjonalne innych ludzi, potrafią być empatyczne i zdolne są do działań prospołecznych⁸. Średnie i późne dzieciństwo to okres, który charakteryzuje się ocenianiem przez dziecko właściwości innych. W tym okresie dzieci mogą mieć brak poczucia bezpieczeństwa czy poczucie niższości. Później zaczynają rozumieć, czym są emocje konfliktowe, a także jak emocje kontrolować. Poznają takie emocje, jak współczucie, smutek, szczęście.

Okres adolescencji z kolei jest wyjątkowo trudnym okresem, w którym emocje często zależne są od hormonów. Wzrost negatywnych emocji przypada na okres między 10. a 14. rokiem życia, natomiast samo przeżywanie emocji negatywnych jest zjawiskiem utrzymującym się przez dłuższy czas⁹. „Badania dowiodły, że dzieci lepiej niż dorośli rozpoznają wyrazy twarzy, ale wraz z wiekiem zdolność ta zanika. Dzieci w porównaniu z dorosłymi dokładniej potrafiły dekodować zdziwienie, strach oraz nieznacznie lepiej niesmak i smutek. Cała ekspresja naszej twarzy opiera się na mikroekspresjach, czyli krótkotrwałych wyrazach mimicznych pojawiających się na niej. Czas ich trwania wynosi zazwyczaj mniej niż jedną sekundę. Tak więc przez bardzo krótki okres czasu na twarzy może pojawić się układ

⁷ K. Oatley, J.M. Jenkins: *Zrozumieć emocje*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003, s. 7-10.

⁸ *Rozwój emocjonalny*. Oprac. H. Hurme. Tłum. P. Izdebski. W: *Psychologia rozwoju człowieka*. T. 3: *Rozwój funkcji psychicznych*. Red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002, s. 54-61.

⁹ Ibidem, s. 54-61.

wyrażający pewien stan emocjonalny. Mikroekspresje to symptomy naszych rzeczywistych emocji. Taki przelotny wyraz twarzy zazwyczaj nie jest świadomie rejestrowany przez odbiorców. Jednak na niższych poziomach przetwarzania zostanie on zarejestrowany i wywoła określoną reakcję emocjonalną”¹⁰. Istotnym elementem, który ma bezpośredni wpływ na komunikację z drugim człowiekiem, jest więc kontakt wzrokowy. Często zachodzi on w celu zasygnalizowania rozmówcy otwarcie kanału komunikacji. Zdarza się, że spojrzenie obliguje odbiorcę do rozpoczęcia konwersacji, natomiast unikanie czyjegós wzroku świadczy o tym, że kanał komunikacji jest zamknięty. Spojrzenie nie tylko otwiera i zamyka kanał komunikacyjny, powoduje również oddawanie i przejmowanie inicjatywy w trakcie rozmowy. Odbiorca zazwyczaj częściej używa spojrzeń, natomiast nadawca nawiązuje kontakt wzrokowy w momencie pauzy pomiędzy jednostkami gramatycznymi czy znaczeniowymi. Mimo iż takie spojrzenie może świadczyć o tym, że nadawca przekazuje inicjatywę, podstawową funkcją nawiązywania kontaktu wzrokowego jest gromadzenie informacji zwrotnych, ocena porozumienia, a także sprawdzenie, czy odbiorca chce, by nadawca kontynuował swoją wypowiedź¹¹.

Emocje w komunikacji zapośredniczonej

Komunikowanie się przez Internet jest jednym ze sposobów porozumiewania się ludzi i stanowi narzędzie zaspokajania wielu potrzeb osobistych człowieka. Ludzie, zwłaszcza młodzi, próbują zaspokoić wszystkie swoje potrzeby za pomocą Internetu. Podkreśla ten aspekt Internetu Marina Noske: „takie obcowanie z wirtualnym światem stwarza niebezpieczeństwo odcinania się od rzeczywistego świata, zerwania realnych kontaktów. Skupienie się wokół wydarzeń ekranowych powoduje poczucie izolacji i wyobcowania, zmniejsza się ilość, a także pogarsza się jakość kontaktów z członkami najbliższych kręgów społecznych”¹². „Interakcje i komunikacja w Internecie są pośrednie i przebiegają w specyficznym kontekście – kontakt jest oparty jedynie na bodźcach wzrokowych. Nowe technologie umożliwiają komunikowanie się w sieci również za pomocą głosu oraz kontaktu wzrokowego. Kamery internetowe pozwalają komunikować się niewerbalnie, umożli-

¹⁰ *Komunikacja niewerbalna*. http://z.nf.pl/i_ngo/doc/komunikacja_niewerbalna.pdf [8.05.2019].

¹¹ M.L. Knapp, J.A. Hall: *Komunikacja niewerbalna...*, s. 23–24.

¹² M. Noske: *Kształtowanie się społeczeństwa wirtualnego*. „Edukacja Medialna” 2003, vol. 4, s. 20.

liwiają dostęp do mimiki twarzy, pantomimiki, wskazówek paralingwistycznych. Jednak internauci, używając komunikatorów, uczestnicząc w grupach czy forach internetowych, najczęściej kontaktują się z innymi poprzez słowo pisane¹³.

Porozumiewanie się w wirtualnym świecie daje możliwość ukrycia swojej rzeczywistej postawy i uczuć, które nadawca przeżywa w danym momencie. Dlatego jest popularne szczególnie wśród nieśmiałych członków społeczeństwa. To, co w pierwszej chwili dostrzega się na monitorze komputera, przeważnie nie jest tym, co ktoś myśli i czuje naprawdę. Inaczej ten sam rozmówca zachowałby się w sytuacji, w której przekazywałby komuś informację „w cztery oczy”. Emocje, które tak często trudno jest okazać w wirtualnym świecie, są wyrażane za pomocą różnych symboli, zwanych emotikonami¹⁴. Największy problem komunikacyjny w Internecie stanowi brak osobistego kontaktu z drugą osobą. Kontakt ten to przede wszystkim uśmiech, patrzenie na siebie, dotyk, ton głosu, czyli to, co wiąże się z mową ciała. W wirtualnym świecie o wiele łatwiej jest się pomylić co do tego, co sądzi o nas rozmówca. Nie jest łatwo odczytać niewidzialną komunikację niewerbalną, a co za tym idzie – emocje. Mimo iż istnieje możliwość używania emotikonów do informowania o tym, jaki mamy nastrój, to jednak ich stosowanie jest przemyślane i nieweryfikowalne, a w związku z tym odbieranie i wyrażanie emocji jest ograniczone. Kluczowym zadaniem symboli reprezentujących emocje jest:

- informowanie rozmówcy o emocjach nadawcy, czyli prezentowanie komunikatów niewerbalnych;
- przekazywanie informacji o postawach nadawcy wobec różnych wiadomości;
- uatrakcyjnianie treści;
- komunikowanie podchodzenia z humorem do pisania treści;
- prezentowanie kreatywności¹⁵.

Można też zauważyć, że wraz z rozwojem technologicznym pojawiają się coraz to nowe emotikony; ich różnorodność często jest źródłem błędnego odczytywania przekazów wysyłanych w wiadomościach. Cyberpsychologia zajmuje się umysłem człowieka w stosunku do mediów społecznościowych i ogólnym wpływem emotikonów na komunikację międzyludzką w przestrzeni wirtualnej. Owen Churches wraz z zespołem badaczy z Uniwersytetu Flinders odkrył ważną kwestię.

¹³ Ibidem, s. 17.

¹⁴ S. Kozak: *Patologie komunikowania w Internecie: zagrożenia i skutki dla dzieci i młodzieży*. Warszawa: Difin, 2011, s. 60–61.

¹⁵ J. Grzenia: *Komunikacja językowa w Internecie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006, s. 138.

Gdy patrzymy na twarz rozmówcy, jakaś część naszego mózgu rozpoznaje tę twarz i widoczne na niej emocje. Jednakże badacze odnotowali, że ta sfera mózgu uaktywnia się także podczas patrzenia na emotikony, na przykład gdy patrzymy na emotikon ☹, mózg interpretuje go jako smutną twarz. Trzeba zaznaczyć jednak, że jest to reakcja nabyta¹⁶. Emocje, które towarzyszą każdemu z nas podczas bezpośrednich rozmów, dostarczają nam kluczowych informacji o drugim człowieku, a bezpośredniego kontaktu z rozmówcą nie zastąpi żaden komunikator. „Stąd opinie, że pod względem emocjonalnym komunikowanie się w sieci jest lodowate. Według Hiltz i Turoff, w Internecie wszyscy sprawiamy wrażenie chłodniejszych niż jesteśmy w rzeczywistości [...]. Komputer eliminuje dużą część informacji dostępnych w kontakcie osobistym, takich jak przekaz pozawerbalny, akcent, tempo wypowiedzi itp.”¹⁷ Niewątpliwie na naszych oczach następuje przełom w dziedzinach komunikacji interpersonalnej, a ma on swoje źródło w pojawieniu się elektronicznych środków przekazywania informacji.

Metodologia badań

Zasadniczym celem prowadzonych badań było poznanie poziomu umiejętności odczytywania emocji z twarzy przez współczesną młodzież. Poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest poziom odczytywania emocji przez uczniów w wieku 13–16 lat?
2. Jakie emocje są przez uczniów rozpoznawane najczęściej?
3. Rozpoznawanie jakich emocji sprawia uczniom największej trudności?

Badania przeprowadzono w roku 2017 wśród uczniów szkół podstawowych i gimnazjów. Grupę badawczą stanowiło 500 uczniów w wieku 13–16 lat, czyli uczniów klas VI szkół podstawowych oraz uczniów klas I–III gimnazjów zarówno miast, jak i ze wsi. W grupie było 237 dziewcząt (48%) i 263 chłopców (52%). Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego za pomocą techniki testu. W tym celu został skonstruowany kwestionariusz testu, w którym zaprezentowano 18 różnych emocji na twarzach ludzi. Do stworzenia narzędzia posłużyły karty *Emocje* wydane przez Wydawnictwo Harmonia, książki, na przykład *Uczę się rozumieć innych. Emocje i gesty* autorstwa Beaty Blok,

¹⁶ irotberg [Igor Rotberg]: *Cyfrowe życie psychiczne*. 28.06.2014. <https://igorrotberg.com/2014/06/28/cyfrowe-zycie-psychiczne/> [15.05.2019].

¹⁷ B. Aouil, M. Kajdasz-Aouil: *Internet jako środowisko komunikacyjne*. W: *Kultura i język mediów*. Red. M. Tanaś. Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2007, s. 78.

Zofii Brzeskiej, Małgorzaty Marszałek i Katarzyny Radtke-Michalewskiej, oraz strony internetowe zawierające przykłady ludzkich emocji. Kwestionariusz został poddany weryfikacyjnemu badaniu w grupie 30 uczniów.

Omówienie wyników badań własnych

Pierwszy problem badawczy to poziom odczytywania emocji przez młodzież. Umiejętność odczytywania emocji drugiego człowieka jest bardzo ważna, pomaga w pełni komunikować się ludziom. Istotnym elementem, który ma bezpośredni wpływ na komunikację niewerbalną z drugim człowiekiem, jest kontakt wzrokowy. Dzięki niemu widzimy, jakie emocje towarzyszą naszemu rozmówcy. Za interesujące uznano sprawdzenie, jak odczytuje emocje pokolenie zanurzone w mediach, w których kontakt wzrokowy jest ograniczony, a także czy, a jeśli tak, to na jakim poziomie młodzież potrafi prawidłowo rozpoznawać emocje malujące się na twarzy rozmówcy. Otrzymane przez respondentów wyniki tekstu przyporządkowano do ustalonych trzech przedziałów odpowiadających poziomowi rozpoznawania emocji przez młodzież, a mianowicie:

- 0-6 pkt - poziom niski;
- 7-12 pkt - poziom przeciętny;
- 13-18 pkt - poziom wysoki.

Wyniki w grupie badanych przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Poziom odczytywania emocji
przez uczniów ($N = 500$)

Poziom	N	Procent
Niski	169	34
Przeciętny	281	56
Wysoki	50	10

Objaśnienia: N - liczba badanych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań wspólnych¹⁸

¹⁸ Badania pod kierunkiem i z udziałem autorki prowadzono w ramach prac licencjackich na temat: *Rozpoznawanie emocji przez młodzież pokolenia Z*. Badania zostały przeprowadzone przez Bernadetę Bróż, Aleksandra Murdziej, Kariolinę Pelc, Dorotę Pupkę i Aleksandrę Wasyl. Wyników badań dotychczas nie opublikowano.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 1 ujawnia mało optymistyczny fakt, iż poziom rozpoznawania emocji przez stosunkowo dużą grupę uczniów jest niski. Przyczyną może być to, że uczniowie większość swojego czasu spędzają na porozumiewaniu się ze znajomymi za pośrednictwem komunikatorów. Młodzież z pokolenia Z coraz mniej czasu poświęca na spotkania z drugim człowiekiem, a kontakty i relacje w tej grupie ograniczają się wyłącznie do kontaktów w świecie wirtualnym. Stanowimy część społeczeństwa medialnego, co oznacza, że wykonywanie przez nas różnych czynności jest wspomagane nowoczesnymi technologiami. Odnosi się to również do komunikacji, która w dzisiejszych czasach odbywa się najczęściej w świecie wirtualnym. Można wnioskować, iż tak niski poziom umiejętności odczytywania emocji u tak dużej liczby poddanych badaniu uczniów może wynikać z tego, że uczniowie wybierają w Internecie komunikację za pomocą komunikatorów, to zaś powoduje, że w rzeczywistym świecie nie potrafią odczytać poprawnie emocji z twarzy kolegi czy koleżanki siedzącej czy stojącej obok. Z kolei emotikony, które dominują w wiadomościach tekstowych młodych ludzi, często nie do końca odzwierciedlają rzeczywisty nastrój rozmówcy, co może przyczyniać się do tego, że uczniowie błędnie interpretują emocje swoich kolegów czy koleżanek w świecie realnym. Nie wszystko można wyrazić za pomocą emotikonów, zwłaszcza nie można wyrazić tego wszystkiego, co w bezpośrednim kontakcie wyrażamy spontanicznie.

Kolejne dwa pytania badawcze, na które próbowano znaleźć odpowiedź, dotyczyły najczęściej i najrzadziej rozpoznawanych przez nastolatków emocji. Uzyskane wyniki zaprezentowano w tabeli 2.

Osoby w okresie dojrzewania często przeżywają w tym samym czasie przeciwstawne emocje, tzn. jednocześnie czują się szczęśliwe i smutne. Emocje, które były przez uczniów rozpoznawane najczęściej, to emocja pozytywna, jaką jest radość, i emocje negatywne – złość i gniew. Te dwie negatywne emocje są emocjami, które każdy z nas przeżywa najczęściej, są one najbardziej powszechne, dlatego też mimika twarzy ukazująca przeżywanie tych właśnie emocji jest dla uczniów najłatwiejsza do rozpoznania. Te dwie negatywne emocje najczęściej pojawiają się też w wiadomościach sms-owych młodych ludzi i mają postać tak zwanych emotikonów. Większy problem dla wielu poddanych badaniu uczniów stanowiły emocje, które w życiu realnym nazywamy rzadziej, jak czułość, troska, szok, ulga. Młodzież doby mediów elektronicznych widocznie nie posługuje się określeniami takich uczuć na co dzień, stąd problem z ich nazwaniem. Ponadto należy podkreślić, że trudność sprawia młodzieży nazywanie różnego stopnia natężenia danej emocji. W badaniach pokazywane na twarzach emocje bardzo różniły się od siebie właśnie stopniem intensywności, na przykład

Tabela 2

Emocje rozpoznawane przez uczniów
(N = 500)

Emocja	N	Procent
Złość	366	73
Radość	346	69
Gniew	343	69
Wściekłość	328	66
Strach	282	56
Zdziwienie	235	47
Zmęczenie	227	45
Ułga	213	43
Przerażenie	203	40
Relaks	192	38
Troska	192	38
Szok	187	37
Odrzucenie	177	35
Lęk	175	35
Rozpacz	164	33
Obraza	157	31
Zainteresowanie	123	25
Czułość	82	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań wspólnych¹⁹

emocje negatywne, takie jak gniew, złość, wściekłość. Dla dużej grupy uczniów określenie tych wszystkich stanów emocjonalnych spowodowało się do stwierdzenia, że „ktoś się złości”.

Podsumowanie

Już Arystoteles twierdził, że „Człowiek jest z natury istotą społeczną; jednostka, która z natury, a nie przez przypadek, żyje poza społecznością, jest albo kimś niegodnym naszej uwagi, albo istotą nadludzką. Społeczność jest w naturze czymś, co ma pierwszeństwo przed jednostką. Każdy, kto albo nie potrafi żyć we wspólnocie, albo jest tak samowystarczalny, że jej nie potrzebuje, i dlatego nie uczestniczy w życiu społeczności, jest albo zwierzęciem, albo bogiem”²⁰. Komunikacja

¹⁹ Zob. przypis 18.

²⁰ Arystoteles: *Polityka* – cyt. za: E. Aronson: *Człowiek – istota społeczna*. Przeł. J. Radzicki. Wyd. 10. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001, s. 12.

międzyludzka, zwłaszcza komunikacja ludzi młodych, przeniosła się sprawnie ze społeczeństwa masowego do społeczeństwa sieci. Stała się tym samym bardzo techniczna, a to niewątpliwie można przełożyć na relacje jednostki z innymi. Szybka komunikacja przyczynia się do tego, że stajemy się niedokładni i niedbali w swoich przekazach (zarówno werbalnych, jak i niewerbalnych). Mało precyzyjnie odczytujemy i nazywamy otaczającą rzeczywistość. Uwidacznia się to także w niestety coraz niższym poziomie odczytywania emocji ukrytych na twarzy drugiego człowieka, a nie można ich sprowadzić do duetu radość – smutek. I tutaj nasuwa się pytanie: czy można zbudować trwałe i prawdziwe relacje międzyludzkie bez umiejętności czytania emocji z twarzy innych ludzi? Czy można tak naprawdę poznać drugiego człowieka bez nabycia tej podstawowej dla naszego gatunku umiejętności? A może stworzenie przez młodych ludzi trwałych związków jest współcześnie obarczone trudnościami i spowodowane do ułamkowości relacji – relacji zapośredniczonej przez media – łatwiejszej, przelotnej, mniej zobowiązującej? Młodzież nie chce wchodzić w głębsze relacje, które są bardziej wymagające i trwają dłużej niż tak modne dzisiaj relacje chwilowe, obywatelskie się bez zaangażowania i głębszych emocji. Technologia jest dobrodziejstwem naszych czasów, ale nie jest w stanie zapośredniczać wszystkich aspektów życia człowieka. Niewerbalna komunikacja interpersonalna jest tego najlepszym przykładem.

Bibliografia

- Aouil B., Kajdasz-Aouil M.: *Internet jako środowisko komunikacyjne*. W: *Kultura i język mediów*. Red. M. Tanaś. Kraków: Wydawnictwo Impuls, 2007.
- Aronson E.: *Człowiek – istota społeczna*. Przeł. J. Radzicki. Wyd. 10. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001.
- Grzenia J.: *Komunikacja językowa w Internecie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- irotberg [Igor Rotberg]: *Cyfrowe życie psychiczne*. 28.06.2014. <https://igorrotberg.com/2014/06/28/cyfrowe-zycie-psychiczne/> [15.05.2019].
- Knapp M.L., Hall J.A.: *Komunikacja niewerbalna w interakcjach międzyludzkich*. Wrocław: Astrum, 2000.
- Komunikacja niewerbalna*. http://z.nf.pl/i_ngo/doc/komunikacja_nieverbalna.pdf [8.05.2019].
- Kozak S.: *Patologie komunikowania w Internecie: zagrożenia i skutki dla dzieci i młodzieży*. Warszawa: Difin, 2011.

- Noske M.: *Kształtowanie się społeczeństwa wirtualnego*. „Edukacja Medialna” 2003, vol. 4.
- Oatley K., Jenkins J.M.: *Zrozumieć emocje*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2003.
- Olszowski T.: *Komunikacja werbalna i niewerbalna – jej charakterystyka oraz bariery komunikacyjne*. <http://www.edukacja.edux.pl/p-9211-komunikacja-verbalna-i-niewerbalna-jej.php> [15.05.2019].
- Rebel G.: *Mowa ciała: natural basic*. Wrocław: Wydawnictwo Astrum, 2015.
- Rozwój emocjonalny. Oprac. H. Hurme. Tłum. P. Izdebski. W: *Psychologia rozwoju człowieka*. T. 3: *Rozwój funkcji psychicznych*. Red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002.
- Szafraniec K., Boni M.: *Młodzi 2011*. Warszawa: Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, 2011.

Magdalena Wasylewicz

Emotions in Youth Communication in the Age of Electronic Media

Summary: Interpersonal contacts are what makes individuals well adapted to live in society. Therefore, it is of great importance to be capable of interpreting correctly the behaviours that fall under the category of body language, which also includes reading facial expressions. Face is a primary source of our knowledge regarding the mood of an interlocutor. Yet in this day and age, as a result of technological development, face-to-face communication has been overrun by the one carried out via electronic media. Most of people communicate using the Internet or/and cellular phones. This mediated type of communication affects detrimentally our ability to interpret non-verbal messages. Youth in their daily lives dwell in virtual reality. Hence, since they spend most of their hours online, are they able to read others' emotions from their faces? The article attempts to answer this question.

Keywords: nonverbal communication, human face, emotions, media

Magdalena Wasylewicz

Emotionen in der Jugendkommunikation im Zeitalter der elektronischen Medien

Zusammenfassung: Kontakte zwischen Menschen machen einen Menschen zum Wesen, das an das Leben in der Gesellschaft angepasst wird. Deshalb ist es so wichtig, das Verhalten, das auch die Körpersprache ausmacht, richtig zu interpretieren. Mimik spielt dabei eine wichtige Rolle. Das Gesicht ist

vor allem die erste und wichtigste Quelle, aus der wir herausfinden können, welche Stimmung unser Gesprächspartner hat. Aufgrund der technologischen Entwicklung wurde jedoch die Kommunikation von Angesicht zu Angesicht durch die Kommunikation über die Medien ersetzt. Die meisten Menschen kommunizieren über das Internet oder Mobiltelefone. Die medienvermittelte Kommunikation bewirkt, dass wir nonverbale Botschaften nicht richtig interpretieren können. Die Jugendlichen leben alltags in einer virtuellen Welt. Und wenn dies der Fall ist, stellt sich die Frage, ob sie die Emotionen aus den Gesichtern anderer Menschen richtig deuten können, wenn sie viele Stunden am Tag im Internet verbringen. Im Artikel wird versucht, diese Frage zu beantworten.

Schlüsselwörter: nonverbale Kommunikation, menschliches Gesicht, Emotionen, Medien